

խաղացուցեալ փայլակնաձև յեղեղէր ա-
ռելով. Բան Հատ Ի բերանդը եւ ոչ բարձր
գլուխդ Ի պարանոցդ. խաւարդ յազգ տա-
րածանայի, եւ ոչ հեղիք արեւից յերկիր:

20 [Եւ արհամարհեալ] փիլիսոփայն
22 18 զհեաննս՝ [հազարաւոր ե]լեւ. պատեղին. եւ ոչ
գործաւ Ի բանս նորա. եւ նորա մատուցեալ
զեւ Ի սովորութեան տեղին՝ սակ յնա. Սե-
25 կուռէ, ձգեա զպարանոցը եւ ընկալ զուրս.
եւ նորա մատուցեալ զպարանոցն լուծեամբ
կամէր հրաժարել յերկրէս: Եւ ահա արխա-
նելով շողացուցանէր զուտներն: Եւ ստեր.
Գնեալ դու քեզ խաւարիցդ զհեանն: Եւ նա
30 բնաւ ոչինչ խաւեցաւ: Իսկ նորա առեալ
գնայ՝ էա՞ծ առ Արքիանոս կայսրն, եւ ասէ.
Տեր կայսր, զՍեկուղոս որպէս ետուր ջիս՝
սճի առ քեզ. զի մինչեւ Ի մահ մարտեաւ,
եւ Ի լուծեանն որպէս Ի վերայ աւրինաց
35 մարտեաւ պնդութեամբ: Եւ Արքիանոս զոր-
մայեալ ընդ ժողկալութիւն փիլիսոփային՝
յոսն եկաց, եւ պնդիրս Ի ձեռն առեալ՝
ստէ. Որովհետեւ իբրեւ Ի վերայ աւրինաց
պնդեցար Ի լուծկալութեան, զոնեա Ի ձեռն ձե-
40 ռինդ խաւեաց ընդ իս՝ զինչ [եւ] կամիս.
Եւ նորա ընկալեալ զպնդիրսն՝ զրեաց այս-
պէս. Արքիանն կայսր, կենաց եւ մահու
իշխես: [Եւ] Արքիանոս ընթերցեալ՝ ստէ.
Աջուռազայն արարեր զպատասխանիդ. այլ
45 ոչ լուծեամբ փորձեմ՝ զքեզ: [այլ] այս-
նչ բազմաւ, ահա առաւ Ի եղից առաջի

18—19 Ա Ի բերանդ . . . զլուծ Ի պարանո-
ցիս: — C խորդ յորդ:
120 Ա արեւես:
121 Հոս կը սկսի B Այս մարդ (տող. 20—62)
չուշին AC, որ բուն համառօտեալ քննարդ կը ներ-
կայացնեն, եւ քննի մը խոսքով կը պատմեն այսպէս. «Ես
ոչ ընկից մահու վրաս ածեալ, եւ ոչ զքեզ ստե-
նէմ, լուծեմք արեւմտայ. եւ զինորին վազկապիր
ստեալ առաջի թաղանթին կացուցանէր: Ապա նորա պը-
նուհետեւ սկիզբն արարեալ պատասխանայ: Ան Արքիա-
նոս. Ձերն է աշխարհ, եւնի վարքն ամով կը լնայ Ի
C եւ կը յարդրեն վճիռը. միայն A ալ ունի վարքն
զիրեն մարդ, ինչպէս պիտի տեսնեն: — Ել կը սկսի «Փիլի-
սոփայն զհեանն», առանց բայի: Փակագծի մէջ գրիք եւ-
թարգմանք՝ «Ես արեւմտեայն» — աստորոգոտ, բայց
չու եւս եր «Ես արեւմտեայն», կարգով յայտն Գլխաւ հա-
յուկանի պատասխան: Բաւ մը պիտի եւ նաեւ պիտի
բաւեւ ետքը. զարեւոյթեմք գրիք Վրաստանի իշխե-
լինչեւ իմաստը կը պահանջէ, Հմտ. յոյժ ժամանոյ տօն
Փնատոն ինքնձեռն:

29 22. «Ես իտե՛րք»;
30 22. «Խոստցաւ»;
32 22. «Սեկուղոս որպէս ետուր ջիս» եւ:
33—35 22. «Ի վերայ . . . Արքիանոս»;
36 22. «Փիլիսոփայն»;
38—39 22. «Իբրեւ Ի վերայ արեւմտայ» գտնոււն:

40—41 Այս «Եւ ոչ ինչ 22. բայց պէտք է Նշու-
յալն ստեղծել, բաւեր միայն «այ», առեւեր որը կը կարգ-
պէս, ճանցարը ընդուն եւ, բայց արովհետեւ «Ի» միայն
բաւական որը կը կարգադրուի կ'երեւայ թէ «այսպիսի»
գրուած էր Հոս:

43 Եւ «Ես լրացուցիք. ձեռնարկն մէջ ընդուն եր
որ թէ Հոս եւ թէ յարդար մէջ շատ ազդեցիկեանի
եղած է, բաւեր ալ փակելու արուած են եւն:

44 22. «Անդրեալայն»՝ արեւ զպատասխանիդ:

45 Այս «այլ» մեր աւելցուցիք. սեւ վարք Եւսն
այս տեղիս: — 22. «Այսքը բազմեք երկն առաջի քո յոյ
նախ, եւն:

22. «Ես, յորեք նախ այս է. Ձերն է աշ-
320 22. խարհ. պատասխանի արա ինձ: Ան Սեկուղո-
739 22. խարհ Ի ձեռն գրայ. Արքիան՝ մեր զհասա-
տու թիւնն եւ զտորայն երկին եւ երկրի ա-
ռեմք, եւ ամենայն որ Ի նոսա է: Եթէ որ
50 մարդկանն առն քեզ եթէ ընդ ամենայն աշ-
խարհ գնացի, մի ընդունիր: Քաղցի միայն
արեւդան եւ լուսին վճարեն զայս. բայց մար-
55 դիկ մարմնաւոր կամ ընդ ծով կամ ընդ
ցամաք զերեանց կենաւ վճարեն: Բայց դու
մարդ եւ իբրեւ զմեզ զամենեւեան կրիչ ա-
մենայն շարաւրանաց եւ աշխատութեանց:
[Բայց է պէտք Ի թռչնաց [եթէ] որքոյ՝ այլ
60 Ի նորա թռչնաց որ ալ . . . առնիր. եւ է որ
22. նորաբայ է, եւ է որ իտե՛րք է. եւ զարդա-
739 22. րեալ է ազգի ազգի փեղատքը, ինքնաբայ.
եւ առնն եթէ անմեռ. է:] Բայց դու մարդ
եւ՝ լի երկիւղեւ, լի խաղութեամբ, ծանր
65 զիշխութեամբ, պղտոր մտաւր, թուրակից
մարմաւ. աշնանի՝ քնաւեր լինիս, ամառանի՝
անուարանաւ եւ տարածիս. ձմեռանի՝ թան-
ձրանաւ եւ պղրիս, նմանեա ծովուց եւ ծո-
վականաց. քաղցի Ի նոսա գիւնուր խաղան,
70 եւ Ի քեզ ձծիք եւ երամակը ոչլաց, ծնունդ
ախորդ, կերակուր որդաւր, ծանրութիւն
ջերման, երկաթահար լինի, հնարակիր ա-
տամանց (*) կարելով եւ բաժանելով, սա-
կաժամանակեալ կենդանութիւն, որ լի է
75 ախորժը բազմաւ. տաւթաւ երայտացեալ
բեկտիւս, հիւսիսով յըրանաւ եւ կարեա.

147 Հոս [«Ձերն է աշխարհ» եւն] կը սկսի AC,
որոնք այսպէս կը կարգան յայտը մտքը. «Պատասխան
Արքիան՝ մեր եւն որ հաստատութիւն է. Եւսն եւ երկրի
ռեմք, եւ ամենայն որ Ի նոսա է: Եւ ոչ զքեզ ստե-
նէմ, լուծեմք արեւմտայ: Ա. Ձերն է. եւ կը
յարդրէ Բ (Ձերն է Եւսնաւն):»
148 22. (B) «Ձերն է . . . ստե՛ն» եւ ամենայն որնեւ.
51 «Եթէ Եւսն, որ ընդուն եւ Բ, լրացուցիք A
ձեռնարկը, որ աւել այս խոսքն այսպէս. «Եթէ որ առն
քեզ Ի մարդկանն եթէ անցի քեզ ամենայն աշխարհ
Հոս, Բ հաստատուի. — Բ. Ձերն նշմարել «Եւսն»
153—155 Բ կ'երեւայ «Ինչ կ'ընթեանու փե՛ր» պնդել,
Յախորդ «Պայն արեւմտայ, բաւերք ընդուն են Բ: — A
վճարել: — Եւսնաւն որ, բաւեն միայն Եւսն, զի կարգա-
ցուի յայժմ Բ:»
156 A. «Ինքնա զնազան վճարեն . . . որպէս Բ
ամենայն» (ինչ իբրեւ զմեզ զամենայն):
158 Եւսն «Եւսն» շարաւրանաց, բաւեն միայն «Եւսն»
որը կը կարգադրուի:
159—63 Այս կարող «բայց պիտիս եւն» երկու ձե-
ռարաց մէջ ալ թերի եւ անհետաւ է. Հմտ. վարք Եւսն.
այս տեղիս: A աւել այսպէս. «Բայց պիտիս է Բ թռչնաց
որքոյ. այլ Ի նորա թռչնաց. . . եւ է որ եւն: Եթէ մէջ
Ի թռչնաց, բաւեն ետքը «Ինչ կ'երեւայ թէ զրուած է,
բայց Հոս անհետաւ է. նշմարել «Ի նորա թռչնաց», բաւե-
ն յոյժով «Ինչ, կամ՝ Ինչ», առեւեր կ'ընտել կարգադրուի
«Ինչ. ցեմ», բաւեն ետքը B կը կարգայ «որ [առեւեր]»
«Եւսն շատ առաջով չէ եւ կ'ընայ Եւսն, կարգադրուի, ուստի
«Եւսն» ալ իտե՛րք» սակայն այս ալ անհետաւ է. — Թիւ. 320
Հաստատուր կը լնայնայ առ առաջով. «Եւսն է որ նորաբայ է.
(— վերին Եւսն) անհետաւ ձեռնութեան» որով յայտը մտքն
(տող 61—107) հաստատուի:
66 22. (A) «Առաջի՛ր անուարանաւ»;
67 22. «ձմեռի»;
68—69 «Եւսն լուսնայն պէտք է անշուշտ ազգը՝
Եւսն» ընդ մարդ Եւսն. այս տեղիս:
72 22. «Ինչիւ, որուն Լ փակելի միայ զծիկ մը
կայ, զոր եթէ պատիւ — հաստատուի եւ «Եւսն» կարգա-
նախ յարմար կ'ըլլայ: — Եւսնաւր «առամանց, ինքնալան
է. սեւ վարք Եւսն»:
74 22. «Առաւ. Բ. Եւսն»;
76 22. «Հիւսիսաւ»;

ծաղր կրես որ յառաջաբանն է սղոցոյ։ Երե-
կեան ասին էանց, եւ որ այս ասու է ան-
ցանէ. եւ որ գաղտնի է՝ չեմք տեղեակ,
80 [բայց] եթէ քննու մարտն։ Բայց դու ընդ-
եր զասպետայ բանին արժամարհեցեր. այդ
ասես եթէ գեղեցիկ եմ, եւ մեծ, եւ մեծա-
տուն, յասկեկուս ականակապս եմ պատկեալ։
Արդեք չգիտցանք գեղեցիկ եթէ մարդ եւ.
85 խաղաղիկ եւ բախտից. փակեալ եւ ընդ երթ-
եւեկաւք. խոնարհեալ եւ ընդ հոգով։ Եւ
չկարեն զայս իմանալ, Անդրիանէ. ի բազում
առականց ցուցից լինել։ Արդեւ մեծատուն էր
Արտուս, եւ զարաւոր էր Արաբիոս. արդեւ
90 քաղաքիկ էր Աղէքսանդր մակեդոնացիս,
կամ արդեւ գաղան էր Հերակլէս, կամ ար-
պես վայրագ էր Արկտուս։ Արկտուս էր այր
անձուռնի եւ յաղծ. եւ միակ էր ի ձակա-
տին, լինէր յանապատ ի յայրս. եւ ծառայք
85 էին նորա սաստիկք եւ անձամեծք. եւ զաշ-
խարհ աւար առնէր, եւ ասան գնա Աշա-
սիս, որպէս Համարոս ցուցանէ։ Եւ էր եր-
բեմն այնպէս՝ մինչ բախտին շնորհեալ էր.
արգ փառքն բաժանէ ի նմանէ. եւ սրբ էին
100 լաւ քան գեղեցի։ Արդ չես ինչ լաւ քան
զԱրեգիս, եւ ոչ վայրենի եւ վայրագ քան
զԱրկտուս, եւ ոչ իմաստուն որպէս զԱրիստոս,
եւ ոչ զարաւոր որպէս զԱպալիոս եւ զՀե-
րակլէս. եւ ոչ թշաւաւոր սաստիկ որպէս
105 զԲանդոկոնացիս։ Այս լինել ի մէջ որպէս
յառաջաբան մի լինել։ Բայց փան զի հար-
ցեր թէ
[Ա.] ՁԲՆՆ է աշխարհ. Աշխարհ է ան-
հաս մեծութիւն որ զամենայն փակէ. 2 աւ-
110 ղով վերաբերեալ. 2 ողորմեմ որ ընդ միմեանց
կապեալ է. 4 մնացումն որ յառիւնեական [.]
2 յազոց հաստատեալ է. 6 զեռումն որ ընդ
միմեանս... 7 խնդիր որում ոչ հասանելի.
6 առումն որ սահմանադր փակեալ է։
115 Բ. ՁԲՆՆ է Ատուտած։
Ա-Բ. 65 — 1 ինքնածին տեսիլ. 2 որ փակէ զամենայն

77 Ձեւ. «առաջաբան»,
78 Ձեւ. «եանց»,
80 Այս «բայց» գտնել է Կարենի յաւելել. թէ եւ.
ձեւաբար մէջ լինի. 2-ին վարջ Երան. — Ձեւ. «չգիտցան»,
83 Ձեւ. «յոսկեկուս», 1-ին վարջ «յոսկեկուս»,
ալ ուղղել։
85 Ձեւ. «չգիտցան»,
87 Ձեւ. «չկարեն»,
89—92 Այս եւ յաջորդ կտորին մէջ անուանք ըստ
աղապատել են. տես վարջ Երան.
89 Ձեւ. «Արտուս»,
92—97 Կարեն լուսանցադրութիւն մէջ է այս
փոփոխելը. տես վարջ Երան.
98 Ձեւ. «անձուռնի»,
Ա. 1108-ի ընդ կէսիկին զՏիգրէ, որոնց լատ մասերուն
սխալ մեղմեցնուցին, լատ բառերու իմաստն են քննուած
են վերջ Արեգիսի իմաստն մէջ. եւ վարջ ի շնորհմու-
թիւնս — Ա. 6 ստեղծ մէջ «2-րդ գլխին» ըստ Կարենի
թիւ 739 թեր է, եւ այս թերի մասը բառերն մեծ ը-
լաւս է Ու միայն Ա վրէպել վրէպել այս մասն, այլ նաեւ.
Բ. վրէպն (Ատուտած) լինի յԱ. այլ մէջ ստեղծ մ'որոն
«Խնդիր որում ոչ հասանելի» եւն) կու գայ ք վրէպ
(Երան).
Բ. 115-ի Միայն C ունի այս վրէպը։ Թերեւս ասոր
մասն ըլլալ նաեւ Ա. 7 «Խնդիր որում ոչ հասանելի»

եւ ինքն յառաջ եւ փակի. 3 իմաստ խն-
2-եւ. գրելի. 4 իմաստուն անմահ։
739 եւ Գ. ՁԲՆՆ է Երան.
Ա-Բ. Ա. 120 — 1 Գտն. աշխարհ. 2 պատկերողէն. 3 ընդ-
երկարութիւն շրջէն. 4 անհաս հաստա-
տութիւն. 5 մայր աղի. 6 հաւաքել ամենայն
ընդ. 7 որպէս գաւառի զարեգեալք. 8 աշ-
խարհի ի սասկեկութիւնս.
125 Գ. ՁԲՆՆ է Երան.
— 1 Արդ արարածք եւ թաթաւանք. 2 տե-
սիլ են սուրբ, յատկ. 3 ի հոգեւոր բազ-
մութեան. 4 զարեգութիւն որ յամենայն հա-
սանէ. 5 բնութիւն արարած. 6 արեգական
130 յորդորիւ. 7 ծնիչը հոյս եւ ընդ.
Ե. ՁԲՆՆ է Տիգր.
— 1 Հանդէս որ լի է աշխատութեամբ. 2 ըր-
ջանակ երրորդաստիճանէ. 3 սկիզբն ամե-
նայն ցաւոց. 4 յորդորումն աշխարհի. 5 եր-
կրածեալ գործոյ. 6 հոգեք ծփալիցք. 7 կեն-
135 զանեալ զանոյրք առ ի զմիմեան տեսա-
նելոյ. 8 յաշխարհ անգաւար. 9 բնութեան
հայեցիլ. 10 թիւ որով յառիւնեակալք հա-
մարին.
140 Ձ. ՁԲՆՆ է Արեգական.
— 1 Այն լուսաւոր. 2 հաստակ գիշերոյ.
3 ըրջանակ երկրաւոր. 4 աշխարհի յանդիմա-
նիչ. 5 անմահ բոց. 6 զգեալս պողոց. 7 անանց
ճառաւայլթ. 8 անպակաս պայծառութիւն.
145 9 զտեալ դամբար. 10 երկնային ճանապարհ
հոգեք.
Եւ. Բ. ՁԲՆՆ է Լուսին. [Բ. ՁԲՆՆ է
Երկիր].
— 1 Կարմրութիւն երկնաւոր. 2 միսթմարիչ
150 գիշերոյ. 3 ազոց ճանապարհ հոգեք. 4 հաստ-
գաց միսթմարիչ. [Բ.] 1 հաստատեալ ի յաշ-
խարհ. 2 բոլորակ որում չհասանի զը. 3 աննազ-
անեալ. 4 կենդանեալ հանդէս. 5 պահպա-
նորդ գիշերոյ. [Բ.] 6 պայեակ անձերեւոյ.
155 6 մայր պողոց. 7 յառիւնեակ յաշխարհի.
Թ. ՁԲՆՆ է Կարդ.
— 1 Նման Ատուտոյ. 2 մարմնի հոգեկերի եւ
մտաւոր. 3 անհար հոգեւոր. 4 զոյգեմամանալ

բայց Ա. 8 ի յարմարի «Ատուտ» գաղափարին — Բա-
ժանեալ վրէպ (Ա. 1 ք եւն) ձեւաբարի մէջ չկան,
իսկայն նաեւ իւրեքանգիւր զմեզ մասանց թերեւոյ
թիւնը մեզ է։
Գ. 119 Այս վրէպն սխալ կը միայնի A եւ C,
միայն շինի տարբերութիւններ ունենալով ընդերքուստոց։
121 Գ. 3. A ընդերքուստութիւն.
123 Գ. 7. C որպէս գաւառի զարեգեալք։
Գ. 1 Գ. 126. C ողի.
127 Գ. 2. A յիստակ. — Գ. 3. A հոգեւոր. C
հոգեւոր.
128 Գ. 3. C զորեկիւն.
Ե. 128 Ե. Ե. AC թերեւոյն ժամանակակա
[A ժամանակակալն].
136 Ե. 7. C առ ի միմեան անհանելոյ.
138 Ե. 9. A ընդերքուս հոգեկերի.
147—155 Եւ. Բ. այս երկու հոգեւոր ճոռլան
են ոյթմա բնաբեր ի մէջ. Գնմա վարջ Երան. Գաղափար
մէջ առնուած են «Երկիր որումն», որում վերաբերի
(«ՁԲՆՆ է Երկիր») ըստ անցնացմանը.
149 Ե. 2. A գիշերոյ.
150 Ե. 3. C (նաեւ A) անհոգ ճանապարհորդ.
151 Ե. 1. C ի յոյր.
153 Ե. 4. A հոգեկեր.

կեայ տեղիւ. ⁵գործի անառապիւնդ՝ ոսկերբբ
160 եւ չղաւք եւ այլովքն հանդերձ. ⁶դէտ աշ-
խարհի. ⁷բախտի խաղալիկ. ⁸բարի հարեւ-
անցիկ. ⁹կենաց մաշիչ. ¹⁰փոխանակի յաշ-
խարհէ. ¹¹կենցալաւժար յամենայն. ¹²ար-
համարհիչ ամենայնց. ¹³— ¹⁴տեղի յաւի-
տենական:

Ժ. ԶԲՆՆ Ե ՎԵՆԵՂԵՂԻԹԻՆՆ:
— ¹Նկար բնութեան. ²եւ բարի [որ] յան-
ձնէ ունի. ³ստացուած որ անցանէ. ⁴ծաղիկ
որ թարլամի. ⁵գործած շնչաւոր. ⁶տեսիլ
170 ցանկալի:

ԺԱ. ԶԲՆՆ Ե ՎԵՐ:
— ¹Խնդիր բարեաց. ²մարդ աներեւոյթ.
³վարանելոց միտիմարութիւն. ⁴թիկունք
թշուառականաց. ⁵ինչ մի որ ամենեցուն
175 պիտայ եւ ոչ է ի միջի:

ԺԲ. ԶԲՆՆ Ե ՆԿՆ:
— ¹Առն միտիմարութիւն. ²բնութի գա-
ղան. ³հոգոյց պատճառք. ⁴իժ զգետիւ պա-
տեալ. ⁵կենցալաւժար ի կուի. ⁶զուղեալ
180 անծոյծ գիշիւթիւն. ⁷համապարզեան
շխաւ. ⁸տան ձմեռն. ⁹անծոյծ տան ընկմիչ.
¹⁰չնայլոց պատճառք. ¹¹աշխարհի կործա-
նումն. ¹²սուր որ ոչ տայ զգալ. ¹³կուի
բազմադիմի. ¹⁴կենդանի չար. ¹⁵սատար ի
185 ծնունդս մարդկան. ¹⁶պարտանդ անե-
րեւոյթ. ¹⁷պիտանի չար:

ԺԳ. ԶԲՆՆ Ե ՄԵՆԻԹԻՆՆ:
— ¹Բեռնիք ոսկեղէնք. ²ցանկութեանց
արբանեակ. ³անխրատ վայելչութիւն, կա-
190 պեալ ընդ երկիւղիւ. ⁴կասկած անուշ.
⁵ազահաց թշուառութիւն. ⁶երկն հանա-
պարզեան. ⁷իճք դիւրափոխ. ⁸բազմաց զո-
ձակի. ⁹անգաւթ իմաստ. ¹⁰ծփումն ան-
գուշ. ¹¹փոփոխումն անգաւթ. ¹²իճք են

190 ամենեցուն նեղիք եւ շխառի. ¹³հոգք վերա-
դրեալք ի մարդկան կամակարութեան:
ԺԴ. ԶԲՆՆ Ե ԱՂԵՄԱՏՈՒԹԻՆՆ:
— ¹Բարի ատեցեալ. ²մայր առողջութեան.
³խափանիչ ամենայն ցանկութեանց. ⁴վարք
200 անհոգք. ⁵անխաբ ստացուած. ⁶վարդապե-

տութիւն հնարեալ. ⁷դատել իմաստութեան.
⁸ստացուած որիչ ի զգարուէ. ⁹անջուած
որ զինի զը ոչ ընթանայ. ¹⁰գանձ հաստա-
տուն. ¹¹բախտ անհոգ:

205 ԺԵ. ԶԲՆՆ Ե ՆԱՄԱՎԱՐ:
— ¹Նշեաց ճանապարհորդ. ²ծովու մշակ.
³հողմաց ուղեկից. ⁴աշխարհի աւտար. ⁵ձմե-
րայնայ նահատակ. ⁶նախնապետ ցրան-
չելի. ⁷զուգորդ մեռելոյ. ⁸կցորդ կորտեան.
210 ⁹ծովականաց անամարտիկ. ¹⁰կենցալաւժար
ի մահ:

ԺԶ. ԶԲՆՆ Ե ՆԱՄ:
— ¹Գործի երեւուն. ²տուն առանց հիման.
³հմայեալ գերեզման. ⁴խաբեայ տախտակ.
215 ⁵հողմաց ուղեկից. ⁶բանաթառեցալ. ⁷բախտ
կապեալ. ⁸խաղալիկ հողմաց. ⁹զուղեակ գե-
րեզման. ¹⁰թաշուտ փայտեղէն. ¹¹ձի ծովե-
ղէն. ¹²աներեւոյթ փրկութիւն. ¹³նիւթեալ
գործի. ¹⁴կորտեան անկալութիւն:

220 ԺԷ. ԶԲՆՆ Ե ՄԻՄԱՆԿԵՂԵՂԻԹԻՆՆ:
— ¹Մահ ի վաճառումն. ²նահատակի զե-
նաւ. ³որիորէ ցանկութիւն. ⁴ինքն[ա-
յաւժար] զինեալ ի մահ. ⁵բախտ բեկումն.
⁶վարդապետեալ թշուառութիւն. ⁷պապ-
225 կանութեան հնարք. ⁸վարդապետեան
հնարք. ⁹շարքալոյթութեան հնարք:

ԺԸ. ԶԲՆՆ Ե ՄԱՎ:
— ¹Ժամանակաց արբանեակ. ²աներեւաց
մատակարար. ³անուշ վարի. ⁴առանց ծովու
230 վաճառական. ⁵ծառոց անգիւղ. ⁶աղբառա-
թեան հոյկապ. ⁷բծիչ հողմաց. ⁸ծամաց
դասակարար:

ԺԹ. ԶԲՆՆ Ե ՔՈՆ:
— ¹Աշխատութեանց հանգիստ. ²բժշկաց
ստար. ³կապելոց լուծումն. ⁴տընելոց ի-
մաստք. ⁵հիւանդաց իճք. ⁶մահու պատկեր.
235 ⁷ուռումն հանապարդեան:

Ի. ԶԲՆՆ Ե ԾԵՐԹԻՆՆ:
— ¹Դիւրազիւ չար. ²կենդանի ճաղճա-
240 մահ. ³ուպակի մահու. ⁴քնալէք ծաղր.
⁵պաշտութիւն առ իմաստութիւն. ⁶պահալ
ցպոյ. ⁷ցանկութեանց աւտար. ⁸մեռեալ
զեռուն:

Թ. | 159 Թ. 5. Ա ունառապիւնդ՝ ոսկերբբ:
| 160 Թ. 5. C լըզ եւ այլւմէք:
| 161 Թ. 7. C բազդի:
| 162 Թ. 10. փոխանակի անշուշտ քրիշ փաւ՝ փի.
"փախապեալ" տես վարք՝ Ծան: |
| 163 Թ. 11. C ինքնաթոք:
Ժ. | 167 Թ. 1. A նկար բնութեան — Ժ. 2.
մեռն աւելցոցիք "արտ ան վարք՝ Ծան: |
ԺԱ. | 172 ԺԱ. 2. C մարտ աներեւոյթ:
ԺԲ. | 178 Թ. 3. AC ուղոց պատճառք:
| 179 Թ. 5. AC ինքնաթոք. [C ինքնաթոք] ի
կուի: — (Ժ. 6.) C չունի պաշտեալ անծոյծ գիշիւթիւն:
| 181—182 AC չունի (Ժ. 8.) — Ծան, բառէ "Գժառ",
բառէ յաւել, վառ չի պարտէ կը կարտան. (Ժ. 7, 8.)
9) "համապարզեան շխաւ" Ծան: Զմեռն անծոյծ. տան
ընկմիչ. են: ուր ուղիւն է բաժնումն ալ. տես վարք՝
Ծան: — (Ժ. 9.) C ընկմիւն — C չունի (Ժ. 10)
չնայլոց պատճառք:
| 185 Թ. 16. A պարտանդ:
| 187 (Ժ. 17) AC չունի անխրատի չար, զոր չպ-
կաւն, բառադրեան առիթն տես վարք՝ Ծան: |
ԺԳ. | 189 Ժ. 3. C անխաբ վայելչութիւն. —
AC ընդ երկիւղի:
Ժ.Դ. | 191 Ժ. 3. C ցանկութեանց:

| 203 (Ժ. 9) "արտ պեալ եւ անշուշտ "արտ, ընեւ.
ապիւն նաւ. առով խոցել քերականութիւն յաղդ շերեւ-
ար. նոր ձեռագիր մը պեալ եւ լուսաւորեալ լույս:
| 204 Ժ. 11. AC կը զրեւ "բազդի": |
ԺԵ. | 207 Ժ. 3. A ուղեկից: — ԺԵ. 4. C օտար:
| 210 Ժ. 10. C ինքնաթոք:
ԺԶ. | 214 Ժ. 2. A խնայեալ:
| 215 Ժ. 6. AC բառ թառեցալ:
| 219 Ժ. 13. AC նիւթից քրիշ:
ԺԷ. (Միւնաթիւն) | 222 Ժ. 3 փայլ. A
ուշի՝ պայտեւ "որ կորէ ի ցանկութիւն, — ԺԷ. 4. AC
անիւն — ԺԷ. 4. AC եւ:
| 225—226 Միւնաթիւն A. անիւն Ժ. 7, 8, 9 ("ապակա-
նութեան հնարք, եւն") որոնց տեղ C միայն տես խոսքի
ուշի՝ "արքայալուծութեան հնարք" որ անշուշտ փաւ ըն-
թերցում մըն է քրազրին փի. "պաշտութեան", եւն:
ԺԸ. | 235 Ժ. 4. A տընելոց C տընելաց:
Ի. | 241 (Ի. 5) կը կարտան AC. "պաշտութիւն առ ի-
մաստութեանց ապար [C օտար], որ կրնայ թիւն եւ ըն-
թերցում ունի, անշուշտ անիւն ձեռագիր որ քրիշ մը յաղդ
խոսքին վերջաւորութիւն (տես Ի. 7) կրնի անգաւթ օրե-
նական եւ չիթի մարմ: |
| 242 (Ի. 7) C օտար:

յոռն կայեալ նախ որդունեաց զնա, իսկ Սեփուհա պանդեր զսորբիս լաւնիսն, (— Է «Եւնա ու ինչ ետ պատասխանին») Նորագիր շեղզ մասերը հոս եւ յաջորդ համեմատութեան մէջ կը պակսին այժմու հայոյն մէջ, — Հոս կը յաջորդէ յունին մէջ երկուր կար մ'ուր կը յորդորէ Ագրիտոնո զՍեփուհոս խօսիլ. (Mullach, II, p. XXVIII, տղ. 34—42, Cassel, էջ 349—50, տղ. 43—58. Եթովպ., էջ 24, տղ. 11 — էջ 25, 1.) — Այս մասին մէջ՝ զոր այժմու հայը չունի, կը սկսի ասորի հասարակարար (Sachau, Inedita Syr. p. 84) այսպէս. «Ընդ ալեկ եւ ընդ ասէկէ եւ ոչ կամիս յայտնի առնել զիմաստութիւն քո, այլ ի լուծեան կաս, եւն, որ Ագրիտոն յորդորին մէկ մասն է:

3. Գոյ 8—13: Սեփուհա — σούχλητος. Հոս ալ հայը համառոտ ծայրացալ է միայն, ինչպէս յաջորդ համեմատութեանէն կը տեսնուի: Յոյնը (Cassel, տղ. 58 եւն) «Ջարացեալ Ագրիտոն» (= Եթովպ. 25, 1, մինչ ասորին «զարմանք մեծ կալան զվարդ» կ'ըսէ. հոս կը պակսի հայոյն մէջ Ցիւրոնի յիշատակութիւնն եւն մինչեւ Cassel, տղ. 63) Իսթրիալ զսեփուհա Գահմապ հեղինակի (վերջինս շուրջ Է, ինչպէս նաեւ յունին, յունին մէջ հոս յաջորդող 5 տղէ, որ կ'աւարտի այսպէս. «Իսկ Ագրիտոն քաղա իսթրիալ զԳահմապն առն ցիտ, եւն, տես վարդ. — ասոր. 85, 14 «Եւ աս ղարեաց կոչեաց զսեփուհա Գահմապն, որ ի Եթովպիայ ըստ ական տառագարմութիւն է յունարէն ժողովար բառին, մինչ արար. — Եթովպ. Թարգմանած են զայն հայոյն նման՝ Ասլո, զոր կը գործածէ նաեւ եթովպացիքն.՝ տես ցիտ. Զայս Փիլիսոփայ տառա քարոյն եւ զմասնապարհայն խօսեցայն ընդ նմա եւ յարգութեան [հայը՝ «Բռնաբարդութիւն» կ'ըսէ] իտեւ. եւ եթէ հռոմէեցոսցեան իտեւ. հար ղիւնի նարա. ապա ինչ ոչ քարոյն ղարեացին՝ ինչ քարոյն այսր — անիւր. Այս մասին յոյն բնագիրը վերը գրինք հայոյն հանդէպ: Ասորին յիշդ այս տեղ թերի է՝ էջ 85, 18 եւն: Վերը խօսեցանք ժողովար բառին հայոյն մէջ նախ «սահմանադր» թարգմանուելուն վրայ, եւ թէ՛ կորելի է որ Եթովպոյ տեղ ղրէջա՛ւ ըլլար հայոյն զործածած բնագիրն մէջ. (տես էջ 150.)

Հ. Յ. Տ.

Գ Ր Ա Վ Ն

ՆՈՐԱՆԴԱՅԵԱՆ ԱՂԲԵՐԵՐ ԵՆԴԿԱՅԵ ՎԱՂԲԱՅԵՐԸ

(Հարաւստիստիկ)

2.

Ս. Մեթոդիոսի «Վասն անձնիշխանութեան գրքէն, Ենդկայ առած մասերն ամբողջ յառաջ բերինք համեմատութեան: Սոյն համեմատութեանէն Ենդկայ անձին եւ իւր գրութեան մասին յաջորդ հետեւութիւնները յառաջ կու գան:

1. Համեմատութիւնս կը ցուցնէ՝ որ Ենդկայ գործոյն ձեւագիրն այնչափ աղաւաղեալ չէ, որչափ կը կարծուէր առ հասարակ եւ ինչպէս մեր ուրիշ մատենագրաց ձեւագրաց վրայ կ'երեւայ: Քանի մը նախորդներ, քանի մը բառեր ինկած են ձեւագրէն, որոնք կրնան նաեւ տպագրութեան միջոցն յառաջ եկած ըլլալ: Ետեւառջութիւն տեղ մը միայն կ'երեւայ, որ անշուշտ ընդօրինակողն մը կը վերաբերի: Առ հասարակ բնագիրը գրեթէ անառատ մնացած է. վասն զի նիւթն այնպիսի է՝ որ սակաւամիտ ընթերցող, հետեւաբար եւ ընդօրինակող ունեցած է:

2. Ենդիկ իւր այս աղբիւրը բոլորովին կը լռէ, եւ կ'աշխատի ամենայն եղանակաւ իւր աղբեր տրամախառնական ձեւը ջնջել, օտարի հետքը ծածկել՝ բայերու դէմքերն ըստ կամի յերկրեւոր, եւ անդոջ հակառակորդներ ենթագրել տալով ընթերցողին: Այս լուծիւնը եւ լռելու կերպը կրնայ իրաւունք ստալ ենթադրելու՝ որ կըրտ զրուծեան մէջ ուրիշ այսպիսի աղբիւրներ ալ ծածկուած պիտի ըլնան:

3. Ենդիկ իւր աղբեր այնպէս ստիպօրէն կապուած է, որ կ'աշխատի առ հասարակ շեղիլ աղբերէն: Աղբերէն շեղումներն, որոնք տեղ տեղ հանդիպեցանք, են . Գաղա-Ել, Թողուլ այն մասերն՝ որ յուզուած ինքորոյն էակէս չեն վերաբերիր, այլ տրամախառնական ձեւին, եւ որոնք կրնային աղբիւրը մատենել: Եւ կամ կը Թողուլ իմաստը՝ որոնք ինքորոյն լուծուան մէջ մեկնութիւնք են, զորոնք Ենդիկ կամ բոլորովին դուրս կը Թողու. եւ կամ կարճ խօսքով կամ բառով մը կ'ամփոփէ: Բ. Թա-Ել-Ել. որ միջոցին Ենդկայ սկարուութիւնը յերեւան կ'ենլէ. վասն զի յաւելուածներն ամէնքը կրկնութիւն կամ մեկնութիւն են (Մեթոդ. Ի. 7, Բ. 12, 13, ԺԲ. 11 եւն) արդէն ըստանձնեալն, եւ շատ անգամ բոլորովին անկապ կը մնան: (Հմմտ. Մեթ. Գ. 6, Թ. 2, ԺԲ. 5, 6 եւն.)

4. Ենդիկ կը շեղի նաեւ իւր աղբերէն, երբ հեղինակին կարծիքները քրիստոնէական վարդապետութեանց պայծառ են յայտնի վարդապետութիւններէն չեն եւ քիչ մ'աղատամիտ կը հնչեն, սակայն ըստ ինքեան հակառակ ալ չեն եկեղեցւոյ վարդապետութեան. եւ կամ այնպիսի իրեր են, զորոնք իւր ընթերցողներուն ծանօթալընել պատշաճ չի տեսներ: Այսպէս (Մեթ. Գ. 5) առաքելաբանութեանց յիշատակութիւնը զանց կ'առնէ եւ ընդհանուր խօսքերով (... մահք տարածմաք եւ ախորք